

11. Differential and More Favourable Treatment, Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries, Decision of 28 November 1979 (L/4903). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/tokyo_enabling_e.pdf

12. Panel Report, European Communities — Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries, WT/DS246/R, adopted 20 April 2004, as modified by Appellate Body Report WT/DS/246/AB/R, DSR 2004:III, 1009.

13. Ezeani E. The WTO and Its Development Obligation : Prospects for Global Trade / Elimma Ezeani. — London : Anthem Press, 2010. — 275 p.

14. WTO, Regional trade agreements. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm

15. Brennan A.M. The Special and Differential Treatment Mechanism and the WTO : Cultivating Trade Inequality for Developing Countries / Anna Marie Brennan // Trinity College Law Review. — 2011. — № 14. — P. 143 — 160.

16. Lee Y.S. World Trade Organization and Developing Countries : Reform Proposal // Law and Development Perspective on International Trade Law [ed. by Lee Y.S. et al.]. — New York : Cambridge University Press, 2011. — 460 p.

УДК 343.9 : 354.42/44

С.М. Рогозін, начальник ГУБОЗ МВС України,
К.Ю.Н.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проаналізовано доктрину інформаційного права, а також чинне законодавство у контексті визначення заходів попередження економічної злочинності. Визначено напрями удосконалення чинного законодавства з метою своєчасного, об'єктивного, ефективного та цільового попередження економічної злочинності.

Ключові слова: економічна злочинність, заходи попередження, інформаційні технології.

Проаналізована доктрина информационного права, а также действующее законодательство в контексте определения мер предупреждения экономической преступности. Определены направления совершенствования действующего законодательства с целью своевременного, объективного, эффективного и целевого предупреждения экономической преступности.

Ключевые слова: экономическая преступность, меры предупреждения, информационные технологии.

The article deals with the analysis of the information law doctrine and the legislation in the context of determining the measures to prevent economic crime. The ways of improvement of legislation in order to timely, objective, effective and targeted prevention of economic crime are determined.

Key words: economic crime, prevention measures, information technology.

Постановка проблеми. Сьогодні розвиток вітчизняного законодавства пов'язаний з процесами широких перетворень у всіх сферах суспільних відносин, а тому головним напрямом діяльності держави залишається охорона прав, свобод та інтересів громадян завдяки ефективному попередженню злочинності. Так, попередження злочинності є одним із основних завдань, які

стоять перед правоохоронними органами, адже саме злочини є найбільш суспільно небезпечними діяннями, тому що вони завдають значної шкоди охоронюваним суспільним відносинам і становлять загрозу розвитку правової держави та демократичного суспільства.

Слід зазначити, що проблема попередження економічної злочинності тісно пов'язана з діяльністю певних соціальних груп та об'єднань, умовами й особливостями життєвих обставин, в які потрапляє людина. Тому попередження є цільовою діяльністю як держави, так і правоохоронних органів, спрямованою на певну категорію осіб, груп та об'єднань з метою усунення і ліквідації причин та умов економічної злочинності. Крім того, попередження економічної злочинності є цілісною соціальною системою, яка включає діяльність органів публічної адміністрації, громадських об'єднань та окремих фізичних осіб, які певним чином координуються правоохоронними органами з метою усунення детермінантів даного виду злочинності.

У зв'язку з тим, що економічна злочинність дедалі більше знаходить своє поширення у сфері інформаційних технологій, оскільки злочини вчиняються переважно в глобальній мережі Інтернет, яка не має кордонів, важливим у діяльності правоохоронних органів є її попередження.

Стан дослідження. Окремі аспекти протидії економічній злочинності у сфері інформаційних технологій висвітлювались у працях таких науковців, як Т.В. Авер'янова, О.М. Бандурка, Ю.В. Гаврилін, В.О. Голубєв, О.Ю. Дрозда, О.Г. Кальман, В.В. Коваленко, О.В. Копан, В.О. Мещеряков, В.О. Мілашев, О.І. Мотлях, Л.П. Паламарчук, В.Ю. Рогозін, О.А. Самойленко, С.А. Шепетько та ін. Однак, не дивлячись на беззаперечну теоретичну й практичну значимість зазначених наукових праць, у цілому можна констатувати недостатній аналіз питання щодо структуризації процесу попередження економічної злочинності. Хоча характеристика особливостей функціонування даної системи має важливе як теоретичне, так і практичне значення, адже забезпечує можливість визначення спільних ознак попереджувальної діяльності уповноважених суб'єктів на основі інструментальної, методологічної й психологічної єдності основних організаційно-функціональних засад названих видів соціальної діяльності, якими є форма, об'єкт, предмет і суб'єкт діяльності. Отже, розгляд питання щодо попередження економічної злочинності крізь призму функціонування системи попередження, а також виділення етапів і стадій даного процесу становить мету написання цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Здійснюючи будь-який вид діяльності, суб'єкт діяльності реалізує відповідні суспільні потреби, що є об'єктивним джерелом його діяльності. Якщо даний вид діяльності належить до певного соціального типу діяльності, то конкретна форма діяльності суб'єкта повинна бути співвіднесена з відповідним психологічним типом діяльності. Це означає, що вид діяльності вказує на певну сферу соціального додатку діяльності, який відповідає певній суспільній потребі, а форма діяльності є конкретним процесом, у ході якого здійснюється реалізація суб'єктом певних потреб у межах того чи іншого виду діяльності [1, с. 26].

У даному контексті під час аналізу структури процесу діяльності певного суб'єкта щодо попередження економічної злочинності необхідно, передусім,

виділяти форму здійснення даного процесу, в межах якої відбувається послідовна зміна різноманітних фаз і етапів такої діяльності.

Зокрема, у доктрині кримінології в структурі даного процесу завжди виділяють дві форми попередження злочинів: ранню та безпосередню [2, с. 20]. Ми погоджуємося з думкою О. М. Литвинова, що мова тут повинна йти про види профілактичного впливу, підставою для виділення яких є характер об'єкта (індивідуального або колективного), який потребує на різноманітних стадіях «готовності» до вчинення злочину [1, с. 26].

Форма попереджувальної діяльності залежить від суб'єктів, які здійснюють попередження економічної злочинності. Суб'єкти попередження економічної злочинності належать до груп з формальною структурою. Формою реалізації їх прагнень та інтересів є відповідна попереджувальна діяльність, яка характеризується формалізованістю. Так, попереджувальна діяльність правоохоронних органів здійснюється у формі різних актів або дій, що регламентовані здебільшого нормами кримінального процесуального законодавства, які містять усі ознаки процесуальної форми діяльності. В свою чергу, якщо попередження економічної злочинності не врегульоване нормами чинного законодавства, форма цього виду діяльності матиме непроцесуальний характер.

Крім того, у процесі виникнення й розвитку будь-якої системи попередження економічної злочинності між її елементами встановлюється наступна залежність: ознаки об'єктів попередження — визначені засоби і форми її здійснення — конкретні суб'єкти попереджувальної діяльності. Сутність залежності проявляється в тому, що якісна особливість певного детермінанту економічної злочинності, а також території, де він проявляється, з необхідністю вимагає проведення специфічних (дієвих тільки до цієї категорії осіб) попереджувальних заходів, які можуть бути виконані певними суб'єктами.

Слід зазначити, що суб'єктами попередження економічної злочинності можуть бути всі юридичні та фізичні особи, які, не порушуючи чинного законодавства й прав, обов'язків і свобод людини, свідомо і цілеспрямовано здійснюють усунення й нейтралізацію детермінантів економічної злочинності.

Суб'єктами попередження економічної злочинності є суспільство в цілому, держава, органи державної влади, правоохоронні органи, громадські об'єднання, громадини. Множинність суб'єктів, які розрізняються за характером діяльності, масштабом охопленої території, де поширюється попереджувальна діяльність, формами й методами діяльності конкретного суб'єкта, — одна із суттєвих особливостей попередження економічної злочинності як системного утворення.

Таким чином, у залежності від виду злочину в сфері економіки, а також певних причин та умов, які сприяли вчиненню суспільно небезпечного діяння, до суб'єктів попередження економічної злочинності можна віднести: органи державної влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; спеціальні підрозділи правоохоронних органів по боротьбі з економічною злочинністю; підприємства, установи й організації незалежно від форм власності; громадські об'єднання; окремі громадяни.

Усіх суб'єктів попередження економічної злочинності можна умовно поділити на спеціальні та загальні. Так, до загальних суб'єктів попередження еконо-

мічної злочинності можна віднести: органи державної влади; місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи й організації незалежно від форм власності; громадські об'єднання; окремих громадян. Головною функцією цих суб'єктів є здійснення загальної профілактичної діяльності в межах державної та соціальної політики. Ця діяльність поєднується з організаційною, управлінською, культурно-виховною й іншими видами діяльності. Для цих суб'єктів попереджувальна діяльність реалізується шляхом проведення спільних нарад, створення взаємних робочих груп, проведення узгоджених заходів, аналітичної діяльності тощо.

До спеціальних суб'єктів попередження економічної злочинності належать правоохоронні органи (МВС, СБУ, МДіЗБУ, міліція, прокуратура). Дані правоохоронні органи забезпечують підтримання правопорядку в суспільстві шляхом реалізації правових норм, а також здійснюють попередження злочинів у сфері економіки шляхом застосування заходів примусу до певного індивіда. Для даних суб'єктів попередження економічної злочинності відповідно до покладених завдань є обов'язком, а не правом. Так, зокрема, Міністерство внутрішніх справ України відповідно до покладених на нього завдань — здійснює профілактичні заходи з дітьми, які перебувають на обліку в органах внутрішніх справ, а також щодо запобігання злочинам та іншим правопорушенням, уносить відповідному державному органу, громадській організації або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень [3]. Також, згідно з п. 8 ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України», Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов'язана здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки [4].

У свою чергу, Міністерство доходів і зборів України для виконання покладених на нього завдань має право проводити у взаємодії з іншими правоохоронними органами України спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки щодо виявлення, попередження, припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також заходи з переміщення товарів під негласним контролем [5]. Крім того, відповідно до ст. 10 Закону України «Про міліцію», працівник міліції на території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу в разі звернення до нього громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких зобов'язаний вжити заходів щодо попередження і припинення правопорушень, рятування людей, подання допомоги особам, які її потребують, встановлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, охорони місця події і повідомити про це в найближчий підрозділ міліції [6].

Також відповідно до ст. 10 Закону України «Про прокуратуру», Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори з метою підвищення ефективності протидії злочинності та корупції координують діяльність правоохоронних органів з питань протидії злочинності і корупції. Основною формою координації діяльності правоохоронних органів є проведення координаційної наради її керівників під головуванням відповідного прокурора. На координаційні наради запрошуються керівники органів виконавчої влади та органів місцевого

самоврядування для заслуховування інформації щодо їхньої діяльності з питань попередження і протидії злочинності та корупції [7].

Слід зазначити, що ті суспільні відносини, які є найбільш важливими для суспільства, охороняються нормами чинного законодавства, зокрема, кримінального. Тому в доктрині кримінального права об'єктом злочину визначають сукупність суспільних відносин, які поставлені під охорону чинного закону про кримінальну відповідальність. Шляхом учиненням злочину суспільним відношенням заподіюється шкода, для усунення якої потрібні значні матеріальні витрати, але у певних випадках відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди є неможливим. Тому існує система інших суспільних відносин щодо попередження економічної злочинності, а тому ця система відносин виконує охоронну функцію держави.

Відмінність між ними полягає в тому, що чинний закон про кримінальну відповідальність визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, а попередження — це практична діяльність правоохоронних органів по усуненню або нейтралізації детермінантів економічної злочинності. Отже, об'єкт попередження економічної злочинності — це криміногенні чинники, на які спрямовано діяльність уповноважених суб'єктів. Тобто, це те, на що безпосередньо впливають спеціальні суб'єкти з метою зменшення кількості злочинів у сфері економіки, запобіганню та конкретній протидії таким суспільно небезпечним діянням.

Визначення ознак типових об'єктів попередження економічної злочинності значною мірою залежить від позицій науковців. Вітчизняні науковці здебільшого орієнтуються на соціологічну парадигму й аналізують суспільні відносини, вважаючи їх об'єктами злочинів у сфері економіки, а тому й, відповідно, об'єктом попередження з метою визначення недоліків у правовому регулюванні суспільних відносин.

У свою чергу, зарубіжні науковці вважають об'єктами попередження, насамперед, людину, її фізичні чи психологічні вади й хвороби як отримані в спадок, так і набуті в процесі життя, хоча не заперечують також криміногенного впливу певних причин та умов. За такого гуманістичного підходу об'єкти попередження економічної злочинності розглядаються через призму сімейного життя особи, субкультури малих соціальних груп, девіантної поведінки особи, неналежної ефективності правоохоронної системи у сфері попередження злочинності, явища соціальної анемії, а також агресивності та егоїзму людей, психопатології й акцентуації особистості, шкідливих звичок тощо.

На нашу думку, попередження економічної злочинності як певної діяльності загальних і спеціальних суб'єктів відображає суспільні відносини з приводу та у зв'язку з протидією економічній злочинності, а тому саме суспільні відносини є об'єктом попередження даного виду злочинності. Крім того, особливим об'єктом попередження є потенційні жертви злочинних посягань у сфері економіки. Тут мається на увазі віктимологічний аспект попередження економічної злочинності. Віктимологічне попередження економічної злочинності — це система взаємопов'язаних, організаційно забезпечених державних, громадських та індивідуальних заходів, спрямованих на виявлення й усунення або нейтралізацію детермінантів, які формують особисту чи масову можливість стати жертвою

злочину в сфері економіки. Віктимологічне попередження економічної злочинності охоплює все населення нашої держави, але, насамперед, численні групи підвищеного ризику, які характеризуються значною маргіналізацією або належать до неформальних об'єднань антисоціального спрямування.

Висновки. Слід звернути увагу на такі принципові висновки, отримані в ході дослідження. По-перше, класифікуючи суб'єктів попередження економічної злочинності, потрібно враховувати їх функціональні взаємозв'язки й відсутність підпорядкованості. По-друге, основним призначенням спеціальних суб'єктів попередження економічної злочинності є боротьба зі злочинністю як правоохоронна діяльність. По-третє, попередження економічної злочинності є антиподом боротьби зі злочинністю, адже їй притаманні більш соціальні форми протидії. Сприяючи реалізації охоронних функцій опосередковано, воно є напрямком соціальної практики, який повинен розвиватись відповідно до удосконалення правоохоронної системи. Основу цієї діяльності складають соціальні заходи, а пріоритет має надаватись широкому залученню громадян і громадських об'єднань до попереджувальних заходів, а також належному сімейному та правовому вихованню неповнолітньої особи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвинов О. М. Функціональні аспекти профілактики злочинів / О. М. Литвинов // Південноукраїнський правничий часопис. — 2010. — № 2. — С. 26–28.
2. Аванесов Г. А. Криминология: учебник / Г. А. Аванесов. — М.: Академия МВД СССР, 1984. — 500 с.
3. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 383/2011 // Офіц. вісник Президента України. — 2011. — № 9. — Ст. 16.
4. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 27. — Ст. 382.
5. Про Міністерство доходів і зборів України: Указ Президента України від 18 берез. 2013 р. № 141/2013 // Офіц. вісник Президента України. — 2013. — № 10. — Ст. 4.
6. Про міліцію: Закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-XIII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 4. — Ст. 20.
7. Про прокуратуру: Закон України від 5 листоп. 1991 р. № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.

